

ΜΙΑ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ

Ἐν τῷ Β. τόμῳ τῆς Ἐπετηρίδος ταύτης, σελ. 321 - 329, ἐδημοσιεύθησαν 42 σημειώματα ἀγνώστων ὀνομάτων καλλιτεχνῶν κλπ. ἐξ ἐπιγραφῶν μεταβυζαντινῶν ἐκκλησιῶν, προερχόμενα ἐκ τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἐφορείας Βυζαντινῶν ἀρχαιοτήτων.

Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἐν ταῖς πλείσταις τῶν τοιούτων ἐπιγραφῶν μνημονεύονται, πλὴν τῶν καλλιτεχνῶν, κατεχόντων συνήθως τὴν τελευταίαν θέσιν, καὶ τὰ ὀνόματα μετὰ τῶν τίτλων πάντων ἐκείνων τῶν κληρικῶν ἢ λαϊκῶν, οἵτινες ὀλωσθήποτε συνετέλεσαν ὑπὲρ τῆς ἀνεγέρσεως ἢ ἀνακαινίσεως καὶ ἰστορήσεως ἱερῶν ναῶν καὶ μονῶν ἢ ἄλλων εὐαγῶν ἰδρυμάτων.

Ἐπάρχει ὅμως καὶ σπανιότερον παράδειγμα ἐπιγραφῆς, καθ' ὃ παρασιωπᾶται καὶ ἀποκρύπτεται τὸ ὄνομα εἴτε τοῦ κτίτορος καὶ ἀνακαινιστοῦ, εἴτε τοῦ καλλιτέχνου ἱεροῦ τινος ἰδρύματος. Τὸ γεγονός τοῦτο ὀφείλεται προφανῶς εἰς χριστιανικὴν μετριοφροσύνην, ἐμπνευσθεῖσαν ἐκ τῆς ρητῆς ἐντολῆς τοῦ Σωτῆρος: «Μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου» καὶ «Σὺ δὲ ὅταν προσεύχη, εἴσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου, καὶ κλείσας τὴν θύραν σου πρόσευξαι τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ» (Εὐαγγέλιον Ματθ. 5' 3,6).

Τοιαύτην μετριοφρονα ἐπιγραφὴν εὗρον κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1925 ἐν τινι ναΐσκῳ, κειμένῳ παρὰ τὴν ἱερὰν μονὴν τῆς Φανερωμένης νοτίως τῆς Κορίνθου, κατὰ τὴν περιφέρειαν τῆς κώμης Χιλιομοδίου, ἄλλοτε πρωτευούσης τοῦ καταργηθέντος δήμου Κλεωνῶν. Ἡ μονὴ αὕτη, ἀφιερωμένη εἰς τὴν μνήμην τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου¹, εἶναι ἄγνωστον πότε ἀκριβῶς ἰδρύθη, ἀπολεσθέντων τῶν ἱστορικῶν αὐτῆς ἐγγράφων κατὰ τὰς πολεμικὰς περιπετείας τῶν περὶ τὸ 1821 πιθανῶς χρόνων· φαίνεται ὅμως, ὅτι εἶναι κτίσμα τοῦ τελευταίου αἰῶνος τῆς τουρκοκρατίας. Ἄλλ' ἔξω τοῦ περιβόλου τῆς μονῆς ὑπάρχει ὁ εἰρημένος παλαιότερος ναΐσκος, τοῦ ὁποίου ἅπασα ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τῶν τοίχων ἦτο πλήρης ἀγιογραφιῶν, σήμερον ἐν μέρει κατεστραμμένων. Εὐτυχῶς σώζεται πλήρης ἡ ἐπιγραφὴ, ἡ δηλοῦσα τὸν χρόνον τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ ναοῦ (21 Αὐγούστου 1907), τιμωμένου ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Μαρίνης, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἰστορήσαντος αὐτὸν ζωγράφου Δημητρίου Κακάρα, ὅστις ἰδίᾳ χειρὶ ἐγράψε καὶ τὴν δημοσιευομένην ἐνταῦθα ἐπιγραφὴν ταύτην κατὰ πιστὸν ἀντίγραφον, τηρουμένων καὶ τῶν ἀνορθογραφιῶν αὐτῆς:

† *Ἀνεκαινόθη καὶ οἰστορήθη ὁ θεῖος, καὶ πάνσεπτος
Ναὸς οὗτος τῆς ἁγίας καὶ ἀθλοφόρου Μαρτυ*

¹ Πρ6λ. Ἄ. Μάμουκα, Τὰ μοναστηριακά κτλ. Ἐν Ἀθήναις 1859, σελ. 153.

ρος τῆς $\overline{Χϛ}$ Μαρίνας· διὰ συνδρομῆς, καὶ ἐξό
 δου· ἐν γραμμασιν οὐ λέγω· $\overline{\Thetaς}$ γὰρ ἴδεν, ὁ ἐρευνῶν
 καρδίας· ἔτους $\overline{\zeta\rho\iota\epsilon}$ Ἰνδικτιῶνος ε' ἐν μηνὶ αὐ
 γοῦστῳ· $\overline{ΚΑ}$
 Χεῖρ δημητρίου κακάρα τοῦ ζωγράφου.

Ἦτοι: † Ἀνεκαινίσθη καὶ ἱστορήθη ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος ναὸς οὗτος
 τῆς ἁγίας καὶ ἀθλοφόρου μάρτυρος τοῦ Χριστοῦ Μαρίνας, διὰ συνδρομῆς καὶ
 ἐξόδου ἐν γραμμασιν οὐ λέγω· Θεὸς γὰρ οἶδεν ὁ ἐρευνῶν καρδίας· ἔτους ζοριέ,
 Ἰνδικτιῶνος ε', ἐν μηνὶ Αὐγουστῳ κα'. Χεῖρ Δημητρίου Κακάρα τοῦ ζωγράφου.
 (Ἔτος 7115 ἀπὸ κτίσεως κόσμου = 1607 ἀπὸ Χριστοῦ).

Τὸ ἄλλως ἄγνωστον ὄνομα τοῦ ζωγράφου τούτου ἐξεταστέον, ἂν σχετί-
 ζεται πρὸς τὰς σημερινὰς οἰκογενεῖας Κακάρα ἐν Σύρῳ ἢ Κακαρά ἐν Χαλκίδι.

Καθ' ὅμοιον τρόπον συντεταγμένην ἐπιγραφὴν ἀναφέρει ὁ μακαρίτης Γ.
 Λαμπάκης, ὅτι εὔρεν ἐπὶ κινήτου πίνακος τοῦ ἔτους 1739 ἐν τῷ ἐν Λαμία ναῷ
 τῆς Παναγίας Δεσποίνης, ἔχουσαν οὕτω: † Τήνος δὲ τὸ ἔργον ἐν γραμμασιν οὐ
 λέγω· $\overline{\Thetaς}$ γὰρ οἶδεν ὁ τὰ πάντα γινόμενων... (Δελτίον Γ'ον Χριστιαν. ἀρχαιολ.
 Ἑταιρείας, σελ. 43. Ἐν Ἀθήναις 1903)· ὑπάρχει δὲ ὁμοία καὶ ἐν τῇ κατὰ τὴν
 Μεσσηνίαν μονῇ τοῦ Βουλκάνου, ὧς μ' ἐπληροφόρησαν ὁ καθηγητὴς κ. Ἀδ.
 Ἀδαμαντίου καὶ ὁ γυμνασιάρχης κ. Ἰω. Πρωτοπαπᾶς.

Ἀνάλογον δεῖγμα χριστιανικῆς μετριοφροσύνης παρατηρεῖται καὶ κατὰ
 τὴν προγενεστέραν βυζαντινὴν ἐποχὴν. Οὕτω, κατ' εὐμενῆ ἀνακοίνωσιν τοῦ
 καθηγητοῦ κ. Ἀν. Ὀρλάνδου, ἐν τῇ μονῇ τῶν Ταξιαρχῶν παρὰ τὸ χωρίον
 Χώστια (τοῦ πρῶην δήμου Θίσβης) τῆς Βοιωτίας εἶναι κεχαραγμένη ἐπὶ τοῦ
 ὑπερθύρου τῆς εἰς τὸ Καθολικὸν θύρας εἰσόδου ἡ ἐπιγραφή: **ΤΙΝΟΣ ΤΟ**
ΔΩΡΟΝ ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ ΝΥΝ ΟΥ ΛΕΓΗ. Ὁ δὲ καθηγητὴς κ. Γ. Σωτηρίου
 γράφει ἐν σελ. 7 τῆς μελέτης του περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου
 Θεσσαλονίκης (Ἐν Ἀθήναις 1920. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ ἀρχαιολογ. δελτίου
 τοῦ Ὑπουργείου Ἐκκλησιαστικῶν τοῦ ἔτους 1918) τὰ ἑξῆς: « *Οἱ θεραπεύο-*
μενοι προσέφερον ἀναθήματα, ἐκόσμου διὰ μωσαϊκῶν εἰκόνων τὸν ἀγιόδω-
ρον Ναόν... ἐν αἷς ἀνέγραφον μετὰ τῆς χαρακτηριστικῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης
μετριοφροσύνης: ὑπὲρ εὐχῆς οὐ οἶδεν ὁ Θεὸς τὸ ὄνομα».

Ὁ ἐν λόγῳ παλαιὸς ναῖσκος τῆς Ἁγ. Μαρίνης μετὰ τῶν σωζομένων
 τοιχογραφιῶν του καὶ τῆς ἀνωτέρω ἐπιγραφῆς εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ συντη-
 ρηθῇ κηρυσσόμενος ὑπὸ τῆς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας ἐθνικῶν μνημείων.

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ Π. ΒΟΛΙΔΗΣ